

Posudek školitele k magisterské práci

Název práce: Metafora jako nástroj komunikace a kreativního myšlení

Autor práce: Antonín Polícar

Vedoucí práce: doc. Tomáš Kulka, PhD.

Antonín Polícar si téma zvolil jeden z nejstarších problémů filosofie jazyka, problém metafory, na kterou ve své magisterské práci nahlíží jako na nástroj komunikace a kreativního myšlení. Debata o tom, co to je metafora, jak ji poznáme, jaký je význam metaforických tvrzení, zda lze metaforu parafrázovat, či zda mohou být metafory nositeli pravd, má své počátky u Aristotela a je, tak jako jiné ústřední problémy filosofie, aktuální dodnes. Zvolené téma je tedy jak důležité tak i současné.

Můj posudek bude krátký, neboť jde o práci výjimečnou a to nejen s ohledem na úroveň zpracování daného tématu, která je (až na pár drobností) vynikající. Autor se zde totiž věnuje zkoumání metafory napříč obory tak různými jako literární teorie, filosofie jazyka, filosofie mysli či vědy, estetika, hermeneutika, psychologie, psycholingvistika, kognitivní lingvistika, umělá inteligence či neurovědy. Již samotný fakt, že se autor dokázal zorientovat v tolika různých oborech a zprostředkoval čtenáři jasný a srozumitelný přehled nedávných výsledků bádání týkajících se kreativní roli metafory v našem myšlení, je počín hodný obdivu.

Autor v závěru poněkud skromně píše, že „se jedná převážně o práci kompilační“. V jistém ohledu má jistě pravdu, neboť se vskutku nejedná o hloubkovou sondu nějakého konkrétního problému nebo o systematickou kritiku nějakého

známého autora či teorie. Spolu s tím nelze práci vytknout, že by v ní autor nevyjadřoval svůj vlastní názor nebo se kriticky nevztahoval k debatovaným postojům, teoriím či závěrům. Jde tedy sice o práci přehledovou, tento přehled (kterému předchází zevrubný historický úvod) je však tak kvalitní, že by dle mého názoru mohl být (s menšími úpravami) knižně publikován jako fundovaný úvod do současného interdisciplinárního bádání role metafor v komunikaci a v tvůrčím myšlení. Zde je třeba uvést, že seznam *citované* (nikoli použité) literatury čítá více než 130 titulů, z převážné většiny zahraničních.

Co se formálních požadavků týče, práce je velmi dobře rozvržena, má jasnou a logickou strukturu. Styl presentace je velmi kultivovaný, práce je neobyčejně čtivá, což je vzhledem k terminologickým nezbytnostem tolika různých oborů zvláště chvályhodné. Osvěžujícím elementem práce jsou také autorovy příklady, které (až na výjimky, potvrzující pravidlo) nejen přesně ilustrují danou myšlenku, ale jsou i zábavné. Vytříbený smysl pro humor je další přidanou hodnotou této práce.

Coby školitel chci také zmínit, že jde o práci ve všech směrech zcela samostatnou, k čemuž bych rád dodal, že z žádné práce, kterou jsem vedl či oponoval (včetně těch doktorských) jsem se nedozvěděl tolik nového a zajímavého.

Z výše uvedených důvodů *doporučuji* magisterskou práci Antonína Policara k obhajobě a navrhuji klasifikaci známkou *výborně*.

Spolu s tím mám několik výhrad:

Na str. 11 autor pojednává o tzv. „mrtvé metaforách“, tedy o jazykových jevech, „u nichž v důsledku častého užívání došlo k tomu, že ono původně přítomné významové napětí [charakteristické pro čerstvé metaforu] bylo utlumeno či

zcela vymizelo." Jako příklad si vybral výraz „počítačová myš“, který už „v našem vědomí obvykle nevyvolá souběžně představu živé myši.“ Autor odmítá názor, že „mrtvé metafora nejsou již více metaforami a náleží k doslovné řeči“ a tvrdí, že [m]rtvé metafora jsou...vždy potenciálně živé, a zůstávají tudíž i nadále metaforami“. Polícar argumentuje tím, že mrtvé metafora lze „oživit poměrně snadno a sice tak, že jim dodáme vhodný kontext. Tento svůj závěr dokládá příkladem:

Prvním signálem zemětřesení byly počítačové myši zmateně pobíhající po stole.

Tento argument jsem nepochopil. Znamená to, že když o počítačových myších řekneme, že zmateně pobíhají po stole, nepoužíváme termín tento v doslovném slova smyslu? Řeknuli totéž o sklenicích či připínáčcích, znamená to, že tato slova používám v metaforickém slova smyslu? Má-li být pointou, že mrtvé metafora jsou potenciálně živé, pak lze namítnout, že každý výraz je potenciálně živou metaforou, neboť jej vždy lze použít nestandardním způsobem. Prosím o vysvětlení.

O odstavci dále (str. 12), kde autor pojednává o doslovnosti, pak píše: „V moderní formální sémantice je navíc doslovný výraz významu často chápán jako na kontextu nezávislý a je ztotožňován s pravdivostními podmínkami (stavem světa) za nichž je tento výraz pravdivý.“ Zde si autor nejspíš plete významy výrazů (termínů, pojmů, slov) s významem vět, neboť pouze věty mohou být pravdivé či nepravdivé. Svě tvrzení Polícar zaštiťuje citátem z Davidsona: „Doslovný význam a doslovné pravdivostní podmínky mohou být slovům a větám připsány bez ohledu na konkrétní kontext jejich užití.“ Davidson však mezi významy slov a vět jasně rozlišuje.

Moje další výtka, která se vztahuje i na předchozí poznámky, má obecnější charakter. S některými názory, s kterými autor nesympatizuje, je dle mého mínění příliš rychle hotov. Někdy se přitom jedná i o tak zásadní otázky jako zda metafory mohou „být nositelem pravdivosti“, či zda mají propoziční charakter. Vzhledem k tomu, že si nejsem jistý, zda jsem Polícarovu argumentaci (str. 39-40) pochopil, požádal bych jej, aby znovu vysvětlil svou pozici počínající větou: „Přikláním se v této podle mého názoru scholastické debatě k autorům, jako je již zmíněný Black (1993) či Loewenbergová (1981), kteří zastávají názor, že metafora je sto vyjadřovat určitý propoziční, tedy myšlenkový obsah, s nímž může posluchač souhlasit či nesouhlasit, aniž by se však při tom nutně muselo jednat o faktické, verifikovatelné tvrzení.“ (Doplním ústně.)

Moje poslední výtka se týká toho, že v celé práci není zmínka o debatě týkající se parafrázovatelnosti metafory, která hrála ve filosofie jazyka zásadní roli. (Doplním ústně).

(Práci by také prospělo, kdyby si autor pořídil jazykový korektor.)

V Praze 12. Zář 2013.

Tomáš Kulka